

але студентів-психологів): дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.01 / Куниця Любов Іванівна. – Новосибірськ, 2005. – 216 с.

4. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. / В.І. Лозова, Г.В. Троцько. – Х.: «ОВС», 2002. – 400 с.

5. Макагон О.Е. Організаційно-педагогічні умови створення сприятливого навчально-виховного середовища в загальноосвітньому навчальному закладі: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Макагон Олександр Емануїлович. – Х., 2007. – 195 с.

6. Маркова А. К. Психологія труда учителя : Кн. для учителя / А.К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.

7. Нікіфорова Л.Б. Формування емоційної культури майбутніх менеджерів у навчально-виховному процесі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 “Теорія і методика виховання” / Л.Б. Нікіфорова. – Херсон, 2009. – 22 с.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

УДК 371.267
Пліско О. В.

У статті визначено поняття «моніторинг», «навчальні досягнення», «організаційно-педагогічні умови». Теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови моніторингу навчальних досягнень учнів старшої школи. Представлено результати експериментальної перевірки ефективності цих умов в освітньому процесі школи.

Ключові слова: моніторинг, навчальні досягнення, організаційно-педагогічні умови, учні старшої школи.

В статье определены понятия «мониторинг», «учебные достижения», «организационно-педагогические условия». Теоретически обоснованы организационно-педагогические условия мониторинга учебных достижений учащихся старшей школы. Представлены результаты экспериментальной проверки эффективности этих условий в образовательном процессе школы.

Ключевые слова: мониторинг, учебные достижения, организационно-педагогические условия, учащиеся старшей школы.

The notions “monitoring”, “educational achievements”, “organisational and pedagogical conditions” have been defined. The organisational and pedagogical conditions of higher school pupils’ educational achievements monitoring have been theoretically grounded. The results of these conditions experimental check in the school educational space have been presented.

Key words: monitoring, educational achievements, organisational and pedagogical conditions, senior pupils, school.

У сучасних нормативних документах з питань шкільної освіти наголошується на необхідності проведення низки невідкладних заходів, спрямованих на підвищення якості педагогічного процесу в школі. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є створення ефективної системи моніторингу навчальних досягнень учнів.

На основі аналізу наукової літератури встановлено, що науковцями досліджуються різні аспекти цієї проблеми: обґрунтування кількісних та якісних вимірювань результатів навчання (В. Беспалько, Л. Ітельсон, О. Ляшенко, О. Савченко та інші), визначення суті понять «якість освіти», «навчальні досягнення», «моніторинг» (Б. Гершунський, О. Касьянова, Г. Ковальова, М. Поташник та інші), розкриття авторських підходів щодо оцінювання якості освіти (І. Герасимов, В. Гузєєв, В. Кальней, С. Шишов), організація моніторингу навчальних досягнень учнів загальноосвітньої школи (Т. Белькович, О. Гірба, В. Мусіна та інші), аналіз можливостей використання інформаційних технологій у оцінюванні навчальних досягнень особистості (С. Багасва, В. Беспалько, Г. Гутник, П. Третьяков, Л. Юніна та інші). Незважаючи на вагомий внесок різних науковців у дослідження проблеми організації та проведення моніторингу навчальних досягнень учнів, аналіз наукових праць свідчить про те, що порушена проблема вимагає подальшого дослідження.

Метою статті є теоретичне обґрунтування організаційно-педагогічних умов моніторингу навчальних досягнень учнів старшої школи та представлення результатів експериментальної перевірки ефективності цих умов.

Як відзначається науковцями (О. Гірба, Д. Матрос, Д. Полев, Н. Мельникова [1; 2]), моніторинг у галузі освіти представляє собою систему збирання, опрацювання й поширення інформації про функціонування певного педагогічного об'єкта, яка дозволяє забезпечити безперервне стеження за його станом та прогнозувати подальший розвиток. У контексті нашого дослідження цим об'єктом моніторингу є навчальні досягнення учнів.

На підставі аналізу різних тлумачень поняття навчальних досягнень школярів ми дійшли висновку про доцільність приєднання до точки зору В. Мусіної, відповідно до якої під цим поняттям мається на увазі процес і результат розвитку учнів через засвоєння ними соціального досвіду (досвіду пізнавальної діяльності, досвіду емоційно-ціннісних відношень, досвіду творчої діяльності) та становлення готовності кожного з них до самостійної організації своєї діяльності. Так, досвід пізнавальної діяльності проявляється в засвоєнні школярами предметних і надпредметних знань, необхідних їм для подальшої життєдіяльності вмінь, навичок та інших відомих способів діяльності, а також досвіду мислення. Набуття учнями досвіду емоційно-ціннісних відношень спрямовано на формування здатності до оціночної діяльності різних аспектів життєдіяльності на основі власної системи цінностей, а також системи емоційної, вольової, моральної й естетичної вихованості, яка проявляється в поведінці й діяльності людини. Досвід творчої діяльності забезпечує розвиток творчої фантазії особистості, спроможність вирішувати виникаючі проблеми новими нестандартними способами [3, с. 21-24].

Як указується в довідковій літературі [4], організаційно-педагогічні умови — це обставини, вимоги, передумови, які сприяють раціональному використанню педагогом сил і засобів для досягнення поставленої мети. Для виз-

начення цих умов нами було проведене відповідне пілотажне дослідження. Зокрема, його результати свідчать, що майже 70 % учителів відчують ті чи інші труднощі в процесі діагностування результатів навчального процесу школярів, у тому числі не завжди можуть визначити оптимальні моніторингові заходи для конкретних педагогічних ситуацій.

Також було з'ясовано, що основними показниками навчальних досягнень шкільні педагоги вважають: засвоєння учнями визначених знань, умінь та навичок (28,5 % опитаних педагогів), досягнення вимог державних освітніх стандартів (38,4 %), відповідність освітнього результату соціальному замовленню (5,6 %) тощо. Як наслідок, основним об'єктом моніторингових дій для більшості вчителів є навченість школярів, а інші визначені вище компоненти навчальних досягнень учнів ними майже не враховуються.

На основі аналізу наукової літератури з окресленої проблеми та результатів пілотажного дослідження було зроблено припущення, що ефективність моніторингу навчальних досягнень старшокласників забезпечується дотриманням таких організаційно-педагогічних умов:

1) здійснення цілеспрямованої підготовки вчителів до проведення моніторингу навчальних досягнень учнів старшої школи на засадах його наукової організації;

2) надання індивідуальної науково-методичної підтримки в реалізації педагогами моніторингової діяльності.

Для перевірки правильності висунутого в дослідженні припущення впродовж 2008-2012 рр. у трьох харківських школах проводився педагогічний експеримент. У ньому взяли участь 45 учителів і 397 старшокласників.

Відповідно до першої визначеної організаційно-педагогічної умови, в цих школах реалізовувалась цілеспрямована теоретична та практична підготовка вчителів до здійснення моніторингу навчальних досягнень старшокласників. Так, під час проведення різноманітних науково-методичних заходів працівники методичної служби вдосконалювали знання шкільних педагогів про суть та основні функції освітнього моніторингу, вимоги до його проведення.

Зокрема, в роботі зі шкільними педагогами було глибоко проаналізовано такі функції освітнього моніторингу: 1) інформаційна (передбачає збір необхідної інформації про динаміку навчальних досягнень учнів, а також про різні організаційні й змістові аспекти навчального процесу); 2) організаційна (спрямована на забезпечення активного включення всіх школярів у навчально-виховну взаємодію, їх спрямованості на реалізацію поставлених освітніх цілей); 3) контролююча (забезпечує відстеження вчителем проміжних результатів у досягненні цих цілей, здійснення їх порівняння із запланованими); 4) оцінна (вимагає проведення педагогом систематичного якісного та кількісного оцінювання навчальних досягнень школярів); 5) аналітична (проявляється в тому, що зібрана інформація піддається всебічному аналізу, систематизації, узагальненню, на основі цього відбувається інтерпретування отриманих даних); 6) мотиваційна (стимулює всіх учасників навчального процесу до підвищення ефективності своєї діяльності, а також до особистісного саморозвитку); 7) коригувальна (дозволяє з метою покращення педагогічної взаємодії вносити в неї своєчасні необхідні корективи, позитивно впливаючи на динаміку навчальних досягнень школярів); 8) прогностична (забезпечує пе-

редбачення вчителем «зони ближнього розвитку учня» та на цій основі подальшого розвитку педагогічної взаємодії). Учителям також нагадувалось, що в процесі проведення моніторингу необхідно керуватися такими визначеними науковцями принципами, як принцип цілеспрямованості, наступності та неперервності процесів відстеження навчальних досягнень школярів, принцип науковості, принцип виховної доцільності, принцип діагностико-прогностичної спрямованості, принцип цілісності й різнобічності підходу до вивчення якостей навчального процесу, принцип реалізації поліфункціонального характеру моніторингу тощо.

Відзначимо, що для забезпечення теоретичної підготовки вчителів до здійснення моніторингу навчальних досягнень старшокласників використовувались такі форми науково-методичної роботи, як педагогічні ради, науково-методичні ради та інструктивно-методичні наради, засідання методичних об'єднань, науково-практичні семінари, бесіди, «круглі столи» тощо. Багато часу відводилося також обговоренню нормативних державних документів у галузі освіти, змісту психолого-педагогічних публікацій, в яких висвітлювалися питання моніторингу навчальних досягнень школярів. Для своєчасного ознайомлення вчителів з актуальними у світі дослідження науково-методичними матеріалами в школі регулярно проводилися виставки книг та статей на відповідну тематику, організовувались «ярмарки педагогічних ідей» та конкурси навчально-методичних розробок шкільних педагогів.

Особлива увага працівників методичної служби школи приділялась забезпеченню оволодіння вчителями технології проведення моніторингу навчальних досягнень учнів старшої школи. Зокрема, з урахуванням ідей науковців [3, с. 88] ця технологія включала такі етапи: 1) визначення цілей майбутньої діяльності; 2) створення методичного інструментарію; 3) визначення способів реалізації необхідних моніторингових процедур; 4) розробка графіку проведення моніторингових процедур; 5) їх організація та проведення на практиці; 6) опрацювання, аналіз та інтерпретування отриманих результатів; 7) прогнозування позитивних особистісних змін в особистості кожного старшокласника, а також в освітньому процесу в цілому, моделювання способів покращення якості навчання.

Під час реалізації першої визначеної організаційно-педагогічної умови здійснювалась також практична підготовка вчителів до проведення моніторингу навчальних досягнень старшокласників. З цією метою використовувались різноманітні активні методи та форми роботи (ділові ігри, тренінги, практичні вправи), спрямовані на закріплення знань і вмінь педагогів, необхідних їм для проведення моніторингових дій. Зокрема, під час проведення деяких тренінгів учителям пропонувалося реалізувати конкретні моніторингові дії в різноманітних змодельованих ситуаціях, максимально наближених до реального навчального процесу школи. Потім проводилось спільне обговорення з метою оцінювання виконаних учителем дій. Крім цього, на одному з організованих практичних занять кожному вчителю було запропоновано скласти робочу програму щодо реалізації визначеної технології моніторингу навчальних досягнень старшокласників під час вивчення ними тієї дисципліни, яку викладає цей педагог. Розроблені програми вчителі пізніше реалізовували у своїй подальшій практичній педагогічній діяльності.

Реалізація другої визначеної організаційно-педагогічної умови передбачала надання кожному вчителю індивідуальної науково-методичної підтримки з боку адміністрації школи, керівників методичних об'єднань, психолога в реалізації ним моніторингової діяльності. Зокрема, для педагогів проводились індивідуальні консультації з метою уточнення змісту розроблених ними моніторингових програм, а також покращення окремих моніторингових операцій. Представниками методичної служби здійснювалося також систематичне відвідування уроків з різних навчальних предметів, що давало можливість проведення комплексного аналізу готовності вчителів до реалізації моніторингу навчальних досягнень старшокласників.

Для визначення ефективності експериментальної роботи в процесі дослідження було обрано такі критерії й показники: рівень сформованості готовності вчителя до проведення моніторингу навчальних досягнень учнів (рівень сформованості відповідних знань; рівень сформованості вмінь, необхідних для проведення цього моніторингу), рівень навчальних досягнень старшокласників (сформованість досвіду пізнавальної діяльності, досвіду емоційно-ціннісних відношень і досвіду творчої діяльності).

Висновки. Як свідчать результати експериментальної роботи, реалізація визначених організаційно-педагогічних умов дійсно забезпечила підвищення рівня сформованості готовності учителів до проведення моніторингу вказаного виду, а як наслідок – і загального рівня навчальних досягнень учнів старшої школи. Це підтверджує правильність висунутого в дослідження припущення. У подальшому планується на основі матеріалів дослідження розробити методичні рекомендації для вчителів старшої школи.

Література

1. Гирба Е. Ю. Организационно-педагогические условия мониторинга образовательного процесса в современной школе: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Е. Ю. Гирба. – М., 2008. – 180 с.
2. Матрос Д. И. Управление качеством образования на основе новых информационных технологий и образовательного мониторинга / Д. И. Матрос, Д. М. Полев, Н. Н. Мельникова. – М.: Педагогическое общество России, 2001. – 127 с.
3. Мусина В.Е. Педагогический мониторинг учебных достижений школьников в деятельности учителя : 13.00.01 / В. Е. Мусина. – Белгород, 2009. – 196 с.
4. Педагогічний словник / За ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 863 с.

РОЗВИТОК УМІВ ВИЯВЛЯТИ НЕГАТИВНІ ПРОЯВИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

УДК 659.3:378

Василенко О.П.

У даній статті автором розглядаються негативні прояви інформаційних впливів, як нагальна проблема суспільства (зокрема, фахівців інженерно-технічних спеціальностей). Подано най-